

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU
Kandidatexamensarbete, 15 hp

Landskapsarkitektens potentiella roll i arbetet med återuppbyggnad av katastrofdrabbade områden – samlade synpunkter

Larsola Bromell, Alnarp 2011

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Område Landskapsarkitektur, Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) Alnarp
Landskapsarkitektprogrammet
2011-05-20

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Område Landskapsarkitektur

Författare:

Larsola Bromell

Titel:

Landskapsarkitektens potentiella roll i arbetet med återuppbyggnad av katastrofdrabbade områden – samlade synpunkter

Engelsk titel:

The potential role of the Landscape Architect in the work with rebuilding disaster struck areas – collected views

Nyckelord:

Landskapsarkitekt, yrkesroll, återuppbyggnad, naturkatastrof, jordbävning, tsunami, flodvåg, orkan, översvämning, återuppbyggnadsarbete.

Key words:

Landscape architect, professional role, rebuilding, reconstructing, reconstruction, hazard, natural disaster, earthquake, tsunami, flooding.

Handledare:

Arne Nordius, Universitetsadjunkt Område Landskapsarkitektur, SLU Alnarp

Examinator:

Erik Skärbäck, Område Landskapsarkitektur, SLU Alnarp

Serienamn:

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

Program:

Landskapsarkitektprogrammet, 300 hp

Kurstitel:

Kandidatexamensarbete i landskapsplanering

Kurskod:

EX 0650

Huvudområde:

Landskapsplanering

Nivå:

G2E

Omfattning:

15 hp

Utgivningsort:

Alnarp

Utgivningsår:

2011

Sammandrag

Förekomsten av naturkatastrofer runt om i världen tycks intensifieras och drabba allt fler människor. Människor som plötsligt står utan mat, vatten, tak över huvudet och med bristande energiförsörjning. Till synes som en reaktion på detta, växer det runt om i världen upp nationella och internationella organisationer i arkitektvärlden som vill utgöra en roll i återuppbyggnadsarbetet efter dessa katastrofer. Det verkar finnas ett stort engagemang bland både yrkesverksamma och studenter – en vilja att vara en del av en världsförbättrande verksamhet. Och det är nog många inom landskapsarkitektkåren som undrar; *Vilken roll kan landskapsarkitekten ha i detta arbete?* Denna uppsats ställer bland annat denna fråga till fem högt kompetenta och erfarna landskapsarkitekter och arkitekter. Deras svar refereras, sammanfattas och tolkas av författaren, i ett försök att hitta *Landskapsarkitektens potentiella roll i arbetet med återuppbyggnad av katastrofdrabbade områden*. Svaren visar på skillnader i informanternas åsikter, men också starka likheter.

Abstract

The occurrence of natural disasters seems to have intensified globally and at the same time affect more and more people. People who in an instant, lack all the basic necessities such as food, clean water, shelter and electric power. In what looks like a reaction to this, national and international architectural organizations all over the world, spring up and want to be a part of the work with rebuilding these disaster stricken areas. There seems to be a strong devotion and a great will, to be a part of these actions. Actions that can improve the world we live in. My guess is that there are many people in the profession of landscape architecture who wonders – *What role can a landscape architect have in this work?* This paper asks this question, among others, to five highly qualified landscape architects and architects. Their answers are referred, summarized and interpreted by the author of this paper, in an attempt to find *the potential role of the landscape architect in the work with rebuilding disaster struck areas*. The informants answers, shows both on differences in their views, but also on strong similarities.

Innehållsförteckning

Inledning	7
Bakgrund	7
Mål	9
Syfte	9
Avgränsning	9
Läsanvisning/Disposition	9
Frågeställningar	10
Metod	11
Introduktion till deltagande personer och deras arbete	12
Chris van der Zwet (landskapsarkitekt, DS landschapsarchitecten, Amsterdam)	12
Dick Urban Vestbro (arkitekt, sekreterare i ASF International)	12
Neil Challenger (Head of the School of Landscape Architecture, Lincoln University, Nya Zeeland)	13
Carola Wingren (landskapsarkitekt, professor, SLU Alnarp)	13
Tim Duggan (landskapsarkitekt, Make It Right foundation, New Orleans)	14
Resultat	
Sammanställning av deltagande personers svar till frågeställningarna	15
Fråga 1: Vilka är dina personliga erfarenheter av arbete med återuppbyggnad av katastrofdrabbade områden?	15
<i>Sammanfattning av svar till fråga 1</i>	16
Fråga 2: Vad ser du som en landskapsarkitekts potentiella roll i arbetet med återuppbyggnad av katastrofdrabbade områden?	17
<i>Sammanfattning av svar till fråga 2</i>	18
Fråga 3: Vad ser du som viktiga yrkeskunskaper hos någon som ska arbeta med återuppbyggnadsarbete av katastrofdrabbade områden?	19
<i>Sammanfattning av svar till fråga 3</i>	20
Slutsatser och diskussion	
Diskussion kring landskapsarkitektens potentiella roll i återuppbyggnadsarbete	22
Författarens sammanfattande tolkning och diskussion, utifrån enkätsvar, litteratur och artiklar, kring vilken roll landskapsarkitekten kan ha i ett återuppbyggnadsarbete	22
Avslutande diskussion	25
Metoddiskussion	26
Tidigare och framtida forskning	29
Referenser	31
Elektroniska källor	31
E-post/Enkätsvar	32
Tryckta källor	33
Figurer	33

Inledning

Bakgrund

I samma stund som jag skriver detta, står hundratusentals människor runt om i världen utan vare sig tak över huvudet, mat för dagen eller rent vatten att dricka på grund av naturkatastrofer. I Dagens Nyheters nätupplaga från den trettonde december 2007 kunde man läsa rubriken ”**Naturkatastroferna slår rekord** [...] De senaste tio åren registrerades 40 procent fler naturkatastrofer än den föregående tioårsperioden. Klimatförändringen ligger bakom allt fler katastrofer, enligt Röda korset.” (Dagens Nyheter, 2007)

Vi lever tryggt du och jag, i Sverige. Men om det inte vore just så? Om det var våra föräldrar som drunknade i den vita Toyotan som översköldes av tusen och åter tusen kraftfulla liter grumligt vatten i en ofattbart hög tsunamivåg. Skulle vi känna annorlunda då?

Det är alltså inte bara för mig, som det sedan ett drygt decennium tillbaka tycks som att antalet naturkatastrofer i världen intensifieras. Kanske beror den upplevda intensifieringen på att nyhetsrapporteringen har förbättrats, men oavsett anledning, berättas allt oftare om hur hela städer och landområden till stora delar raserats. Inte sällan med ofattbara följder för mängder av människor. Detta är händelser som jag låter få stort fokus i mitt medvetande. Kanske beroende på den stora mängd människor det påverkar, kanske på grund av att händelserna innebär så omfattande ingrepp i det drabbade landskapet. Och mitt i denna misär och i det trauma som följer de drabbade börjar återuppbyggnaden av ett samhälle. Katastrofhjälp i form av återuppbyggnad tycks inte helt sällan vara kantad av problem rörande styre, långsiktighet och tydliga mål. Som exempel kan ges en kommentar från Eric Selis från ASF – Belgium [belgiska Arkitekter Utan Gränser, författarens anm.] som intervjuas av Nina Gunne i tidskriften *Arkitekten* nr 12, 2005. Gunne (2005) skriver på sidan 29:

Totalt arbetar 6.000 olika organisationer i landet efter tsunamin. [syft. tsunamin i indiska oceanen 2004, författarens anm.] Men enligt Eric Selis samarbetar de dåligt.

– Varje gång en katastrof inträffar rusar alla organisationer till på en gång, säger Eric Selis. Men det finns inget samarbete mellan dem – snarare konkurrens om sponsring och medialt utrymme. Och det är i många fall dålig uppföljning och brist på långsiktigt tänkande för utveckling i området.

Ett annat exempel taget ur Kungliga skogs- och lantbruksakademiens tidskrift nummer 6 från 2005 med titeln *Miljö och fiskerier efter flodvågen – vad görs för att skapa en hållbar återuppbyggnad?* Där skriver ansvarig utgivare Bruno Nilsson på sidan 7, efter en redogörelse av Sam Ekstrand:

Återuppbyggnaden i en del av de drabbade turistområdena i Thailand har kommit igång mycket snabbt. I många fall byggs de nya anläggningarna i lika utsatta lägen som tidigare. Det är självfallet olyckligt, eftersom det nu finns en möjlighet att bygga säkrare, samtidigt som man kan åstadkomma miljömässigt bättre lösningar än tidigare när det gäller hantering av avlopp och avfall. [---] Man bör i detta skede ställa krav på att återuppbyggnaden utförs på ett uthålligt sätt, med bättre säkerhet ...

Samtidigt har det, under det senaste decenniet, vuxit upp nationella och internationella organisationer inom arkitektvärlden som vill utgöra en roll i detta arbete. Till synes inspirerade av bland annat Läkare utan gränser, ser vi nu flera sådana exempel. Emergency Architects i Australien, Frankrike och Kanada, samt det internationella nätverket Architecture Sans Frontières vartill många nationella grupper har anslutit sig, bland annat från Sverige, är några exempel. Det verkar finnas ett stort engagemang bland både yrkesverksamma och studenter - en vilja att vara en del av en världsförbättrande verksamhet. Och det är nog många inom landskapsarkitektkåren som undrar; *Vilken roll kan landskapsarkitekten ha i detta arbete?*

Under förstudierna av denna uppsats har jag inte funnit någon tidigare forskning som berör just ämnet *landskapsarkitektens potentiella roll i återuppbyggnadsarbete av katastrofdrabbade områden*. Men uppsatsen du snart ska till att läsa, ställer just den ovan nämnda frågan till 5 högt kompetenta och erfarna landskapsarkitekter och arkitekter. Läs vad de har att säga! Och inspireras till att själv använda dina värdefulla kunskaper, till något som gynnar de som verkligen behöver det.

Mål

Denna uppsats har som mål att ge en bild av vad representanter för olika kompetenser och intressegrupper ser som en landskapsarkitekts potentiella roll i arbetet med återuppbyggnad av katastrofdrabbade områden.

Syfte

Syftet med uppsatsen är att, för både studenter och yrkesverksamma inom landskapsarkitektur, ge en bild av några av de möjligheter som finns till att göra en insats i arbetet med återuppbyggnad av katastrofdrabbade områden.

Avgränsning

Uppsatsen syftar inte till att redogöra för fördelar eller nackdelar med olika typer av insatser. Att uppsatsen inte redogör för dessa frågor är ett aktivt val från författarens sida och ämnar ge rum för de medverkande personerna att framföra en bredare bild av olika angreppssätt. Eftersom författaren anser att återuppbyggnad efter katastrofer som exempelvis krig innefattar en ännu större bredd av aspekter, exempelvis ytterligare känslomässiga och territoriella frågor, som inte skulle få rum i denna korta uppsats, så avgränsas arbetet till att endast ställa frågor som syftar till återuppbyggnad efter naturkatastrofer. Däremot avgränsas inte uppsatsen till enbart en typ av naturkatastrof. Detta eftersom författaren anser att det inte är typen av katastrof som har betydelse för denna redogörelse, utan hur en landskapsarkitekts arbete kan te sig mer generaliserat i arbete med återuppbyggnad av områden drabbade av naturkatastrofer.

Läsranvisning/Disposition

Uppsatsen delas in i *fyra huvuddelar*:

Inledning.

Här beskrivs bakgrund till uppsatsen, mål och syfte, uppsatsens avgränsning, läsranvisning och disposition, frågeställning och beskrivning av använd metod. I denna del presenterar även författaren de personer som medverkar som informanter till uppsatsen. Där det är av vikt presenteras även den organisation som personen företräder

Resultat.

Sammanställning av deltagande personers svar till frågeställningarna. Här refererar och citerar författaren informanternas svar till delfrågeställningarna. Efter varje delfrågeställning ger författaren en sammanfattning av svaren.

Slutsatser och diskussion.

Diskussion kring landskapsarkitektens potentiella roll i återuppbyggnadsarbete. Här diskuterar författaren likheter och skillnader mellan informanternas svar och för en avslutande diskussion kring i vilken grad uppsatsen besvarar frågeställningarna.

Referenser

Här redovisas referenserna till vilka källor som utgjort materialet för denna uppsats.

Frågeställning

Här redovisas dels uppsatsens huvudfrågeställning, men också delfrågeställningar som ställts till informanterna i svensk respektive engelsk form.

Huvudfrågeställning

- Vilken roll kan en landskapsarkitekt ha i arbetet med återuppbyggnad av ett katastrofdrabbat område?

Delfrågeställningar ställda till medverkande personer i enkätform

- Vilka är dina personliga erfarenheter av arbete med återuppbyggnad av katastrofdrabbade områden?
- Vad ser du som en landskapsarkitekts potentiella roll i arbetet med återuppbyggnad av katastrofdrabbade områden? Utveckla gärna. (Till exempel i vilka faser av arbetet kan en landskapsarkitekt spela en viktig roll, eller i vilka delar av arbetet tror du att en landskapsarkitekt kan vara till mest nytta)
- Vad ser du som viktiga yrkeskunskaper hos någon som ska arbeta med återuppbyggnadsarbete av katastrofdrabbade områden? Utveckla gärna.

Till icke svensktalande medverkande personer har frågeställningarna ovan översatts enligt följande

- What are your personal experiences from work with rebuilding disaster struck areas?
- What do you see as the potential role of a landscape architect, in the work with rebuilding disaster struck areas? Feel free to extend your answer. (For example in which phase of the work can the landscape architect play an important role, or in which parts of the work with rebuilding do you think the landscape architect can be of greatest help)
- What do you see as important professional skills for someone who will be working with rebuilding disaster struck areas? Feel free to extend your answer.

Metod

Detta avsnitt syftar till att kort beskriva vilka metoder och källtyper författaren har använt för uppsatsen. En omfattande diskussion av metodvalen kommer att följa i avslutningen av uppsatsen. Detta för att läsaren förväntas få ut mer av den omfattande diskussionen efter att ha läst hela arbetet.

Enkät

Det huvudsakliga källmaterialet har införskaffats genom att ställa tre frågor vars svar tros kunna hjälpa till att besvara uppsatsens frågeställning. De tre frågorna har ställts per e-post, i samma form (differerar engelska eller svenska), till fem personer. De fem personerna valdes ut kvalitativt och i urvalsprocessen har hänsyn tagits till personernas förväntade förmåga att bidra till att svara på huvudfrågeställningen. Detta för att komma så långt som möjligt i sökandet efter svar. Den förväntade förmågan har avvägts utefter personernas bakgrund med hänsyn till exempelvis arbetslivserfarenhet och publicerade artiklar inom för uppsatsen relevanta ämnen. De tre frågorna kan liknas vid en ostrukturerad enkät. Enkätfrågorna har presenterats under delen *Frågeställning* på sidan tio i denna uppsats. E-postsvaren från de fem personerna har analyserats kvalitativt med ett källkritiskt anblickssätt.

Litteratur

Litteratur har använts under förstudierna inför uppsatsen samt som inspiration inför densamma. Litteratur har även använts som stöd för resonemang i den övriga texten. Artiklar och publikationer har sökts via sökmotorn Google, samt databaser kopplade till SLU som exempelvis *Scopus*, *Web of Knowledge* och *Google Scholar*, och uppsatser via *SLU Epsilon*. Litteratur i form av böcker har sökts via *Lukas* (SLU:s bibliotekskatalog) och *Libris* (Gemensam katalog för bibliotek vid svenska högskolor och universitet). Exempel på sökord som använts i olika kombinationer, samt på engelska respektive svenska, är följande: *rebuilding*, *reconstructing*, *reconstruction*, *recovery*, *planning*, *natural disaster*, *hurricane*, *earthquake*, *flooding*, *tsunami*, *landscape architect*, *professional role*, med flera.

Elektroniska källor och tillfälliga dokument

Elektroniska källor har använts i stor utsträckning i denna uppsats. Främst har information tagits från organisationers och institutioners hemsidor, men även nyhetsartiklar, samt elektroniskt publicerade dokument har använts. Referat direkt i text, till elektroniska källor särskiljs i denna uppsats inte i sin form från andra källor. Detta syftar till att ge ett bättre flöde i texten och därmed underlätta för läsaren. Däremot framgår tydligt i referenslistan, i slutet av uppsatsen, vilka källor som är elektroniska. Där datum för senast ändrande, samt författare, har funnits tillgängligt har detta angivits i referenslistan. Även elektroniska källor och tillfälliga dokument har källkritiskt analyserats utifrån relevans till ämnet och författarens trovärdighet.

Del 1 - Introduktion till deltagande personer och deras arbete

De personer som har ombetts svara på enkäten har valts ut genom intensiv inläsning av exempel på projekt som är relevanta för frågeställningen samt publikationer från organisationer verksamma inom landskapsarkitektur internationellt såväl som nationellt. Urvalet har även gjorts genom diskussioner med handledare och medstudenter. En längre diskussion gällande val av informanter finns att läsa under *Metoddiskussionen* på sidan 27 i denna uppsats. Här under följer en presentation av informanterna.

Chris van der Zwet:

Chris van der Zwet arbetar som landskapsarkitekt för ett nederländskt arkitektkontor som heter DS landschapsarchitecten och ligger i Amsterdam (DSL, 2011). Han har tillsammans med kollegor från detta kontor varit delaktig i ett projekt som kallats The Dutch Dialogues.

Detta projekt, som utgörs av återkommande workshops, är en följd av ett långvarigt samarbete mellan holländska yrkesverksamma arkitekter och ingenjörer inom samhällsbyggnad och deras motsvarigheter i Louisiana. Projektet initierades av David Waggoner - en lokalt verkande arkitekt i New Orleans, tillsammans med Dale Morris – från Royal Netherlands Embassy i Washington DC, efter orkanen Katrinas framfart över södra Louisiana. De anser att södra Louisiana, precis som Nederländerna måste anpassa sig till den problematik, och till de naturliga hot, som det innebär att bo vid ett floddelta. Därför hölls i mars 2008 den första workshopen kallad The Dutch Dialogues. Workshopen hade som syfte att utforska på vilka sätt det holländska förhållningssättet till att hantera vattenfrågor, landskapsarkitektur, översvämningsskydd och urban design, kunde användas i New Orleans i samband med återuppbyggnaden efter orkanen Katrinas skadeverkningar (Dutch Dialogues, 2011).

Dick Urban Vestbro:

Som arkitekt och sekreterare i Architecture sans frontières International (ASF), internationella Arkitekter utan gränser, har Dick Urban Vestbro stora insikter i internationellt arbete med återuppbyggnad av katastrofdrabbade områden. ASF är en sammanslutning av i dagsläget tjugo nationella organisationer spridda över fyra världsdelar, Afrika, Asien, Europa och Oceanien (ASF, 2010a). ASF har som ett av sina uppsatta mål att ”Endorse the integration of post-emergency relief interventions into long-term sustainable development strategies”. (ASF, 2010b) I Sverige samarbetar ASF International med Arkitekter utan gränser (ASF – Sweden, 2011). ASF – Sweden bildades 2006 och har som mål att ”skapa förståelse för den byggda miljöns inverkan på människors liv och på miljön, såväl lokalt som globalt.” (ASF – Sweden, 2011)

Vestbros arbetslivserfarenhet har rört sig över en stor bredd av ämnen. I hans CV på Kungliga Tekniska Högskolans (KTH) hemsida står att läsa att han undervisat inom bland annat ”Third World Housing” (KTH, 2011) samt ”Human Settlements and Housing within the international Master Programme *Environmental Engineering and Sustainable Infrastructure*.” (KTH, 2011) Vestbro har även skrivit ett stort antal publikationer varav flera kan anses knyta an till denna uppsats huvudämne. Som exempel kan ges en rapport gällande ”*The role of design and planning professionals for*

solving the global housing problem” (KTH, 2011) samt hans inblandning i skrivandet av publikationen *”Architecture as Politics. The Role of Design and Planning for Peace and Sustainable Development.”* (KTH, 2011)

Neil Challenger:

Neil Challenger är landskapsarkitekt och arbetar som *Head of the School of Landscape Architecture* vid Lincoln University i Nya Zeeland (IFLA, 2010). Han är också representant för New Zealand Institute of Landscape Architecture i en specialistgrupp för jordbävningsfrågor (Challenger, 2011). På Lincoln Universitys hemsida står att läsa att Neil Challenger har bedrivit forskning inom mötet mellan landskap och kultur, mötet mellan design och kultur, Maorisk landskapsarkitektur, samt landskapsanvändning inom designutbildning. Han har under åren vid Lincoln University undervisat inom områdena design, kultur, och inom interaktionen mellan människor och deras omgivning. En viktig del av hans arbete har varit, och är, det han bedriver kring maoriska bostadsområden genom att integrera aspekter rörande dessa frågor i landskapsarkitektutbildningen vid Lincoln University. Neil har enligt hemsidan som mål att finna det *Autearoiska landskapet* (Autearoa är det maoriska namnet på Nya Zeeland [författarens anm.]), och byta ut begreppet *Nya Zeeland* mot detta äldre namn och dess konceptuella innebörd (Lincoln University, 2009).

Carola Wingren:

Carola Wingren är landskapsarkitekt och professor i landskapsplanering med inriktning på landskapsarkitekturens formlära. På SLUs hemsida presenterar man sina medarbetare och där står att läsa att Wingrens professionella nätverk sträcker sig både nationellt och internationellt. Exempelvis är hon ledamot av Kungliga skogs o lantbruksakademien, hon har varit ”delegat för Sverige i International Federation of Landscape Architects (IFLA) och European Foundation of Landscape Architecture (EFLA) i början av 2000-talet”. (Sveriges Lantbruksuniversitet, 2010) Hon har under sitt yrkesverksamma liv integrerat både akademiskt och praktiskt arbete och arbetar just nu som professor vid Fakulteten för Landskapsplanering, Trädgårds- och Jordbruksvetenskap vid Sveriges Lantbruksuniversitet. Wingren har, för att nämna ett fåtal exempel, bedrivit forskningsprojekt inom *Utveckling och gestaltning av minnesplatser i nutida stadsmiljö*, samt arbetat med gestaltningsprojekt av *Vattenparken i Hyllie* och projekt gällande stadsranden som *Urbanitetens gränzsöner – exemplet Malmös kust- och utkantslandskap som territorium och vision* (Sveriges Lantbruksuniversitet, 2010). Vidare har Wingren nyligen medverkat i författandet av en artikel i tidskriften *Mortality*, där författarna diskuterar hur minnesplatser kan hjälpa avlidna personers efterlevande på olika sätt (Petersson och Wingren, 2011).

Med dessa både internationella och nationella, samt praktiska och akademiska erfarenheter, verkar Wingren ha stora insikter i hur en landskapsarkitekts yrkesroll kan te sig i olika sammanhang. Till detta har hon en stor insikt i hur den svenska landskapsarkitektutbildningen är upplagd i dagläget. Med denna samlade kompetens torde hon kunna bidra med värdefulla, kompletterande, kunskaper till denna uppsats [författarens synpunkt].

Tim Duggan:

The Make it Right Foundation, med sin bas i New Orleans, grundades i augusti 2007, två år efter att orkanen Katrina översvämmade 80 procent av staden. Initiativtagaren till organisationen var skådespelaren Brad Pitt som efter ett besök i området, samt efter att ha träffat utsatta familjer, bestämde sig för att bygga ”150 green, affordable, high-quality design homes in the neighborhood closest to the levee breach.” (Make it Right Foundation, 2009a)

Tim Duggan arbetar som landskapsarkitekt för denna organisation och har just nu som ansvarsområde att utveckla ”the Sustainable Landscapes program.” (Make it Right Foundation, 2009b) Han har varit gästkritiker och föreläsare på flera amerikanska universitet gällande ”sustainable site solutions” (Make it Right Foundation, 2009b) Han har även varit inblandad i internationella samarbeten som *Sustainable Rebirth of Haiti Charrette* samt *The Louisiana-Haiti Sustainable Village Project* (Teppe och Peri, 2010), efter jordbävningarna som inträffade på Haiti under januari 2010 (Wikipedia, 2011).

Del 2 - Sammanställning av deltagande personers svar till frågeställningarna

Fråga 1:

Vilka är dina personliga erfarenheter av arbete med återuppbyggnad av katastrofdrabbade områden?

Denna fråga syftar till att ge en tydligare bild av informanternas bakgrund och personliga erfarenheter inom återuppbyggnadsarbete av katastrofdrabbade områden. Detta för att vara ett komplement till del 1 i denna uppsats där författarna presenterats, samt för att ge en ytterligare förståelse för informanternas svar till fråga 2 och fråga 3.

Chris van der Zwets (2011) erfarenheter från återuppbyggnadsarbetet efter orkanen Katrina i New Orleans verkar till stor del ha präglats av insikter om de drabbade människornas känslor efter en så omvälvande händelse. I sitt enkätsvar skriver han "Once an area is struck by a natural disaster it's inhabitants are full of emotions. They grieve over their losses and are angry at the organizations that – in their eyes - caused the disaster." (Zwet, 2011) I samma enkätsvar skriver han "After the disaster the aim was to rebuild and improve the hurricane system as fast as possible. The slogan was 'safety first'. Rebuilding this system of levees, dams and other artifacts is hard-core engineering work. And with the short time frame in mind one can imagine there was no real room for landscape architects or urban planners in this first phase of the rebuilding process". (Zwet, 2011) Zwet uttrycker här, hur det i fallet Katrina, troligtvis inte fanns något utrymme för landskapsarkitekter i initialfasen av återuppbyggnadsarbetet på grund av att det rent tekniska arbetet fick gå i första hand. Van der Zwet (2011) poängterar vidare vikten av att inte fortsätta bygga som man gjort tidigare, och att denna insikt ledde till samarbetet mellan Nederländerna och delstaten Louisiana "However rebuilding the city (and the way it deals with it's water) as it was before 2005 didn't seem very smart. Therefore the state of Louisiana reached out for international experience and knowledge which it found in the Netherlands." (Zwet, 2011)

Dick Urban Vestbro (2011) anger i sitt enkätsvar att hans erfarenheter av återuppbyggnad bygger på teoretisk kunskap. Vestbro har handlett en doktorand och flera masterstudenter samt deltagit i debatten inom Arkitekter utan gränser. Därutöver har han mycket lång erfarenhet från arbete med "bebyggelsens utvecklingsfrågor". (Vestbro, 2011)

Neil Challenger (2011) har stor erfarenhet av arbete med återuppbyggnad av katastrofdrabbade områden. I sitt enkätsvar delger han en rad olika exempel på detta. Exempelvis har han varit inblandad i design och genomförande av vad han kallar *tillfälliga landskap* på platser där stora skador och ingrepp skett i landskapet. Han har deltagit i ett stort antal vetenskapliga jordbävnings-konferenser och möten där man diskuterat hur man ska reagera på jordbävningar. Utöver dessa ganska direkta handlingar har Challenger skrivit artiklar inom ämnet, för International Federation of Landscape Architects (IFLA) samt för New Zealand Institute of Landscape Architects (NZILA). I sitt enkätsvar nämner han även att han är NZILAs representant i en specialistgrupp för jordbävningsfrågor, en grupp som har ett tvärvetenskapligt angreppssätt till dessa frågor.

Carola Wingren (2011) anger i sitt enkätsvar att hon inte har någon erfarenhet av arbete med återuppbyggnad av katastrofdrabbade områden.

Tim Duggan (2011) ger i sitt enkätsvar tre exempel på när han arbetat med återuppbyggnad av katastrofdrabbade områden. Han har arbetat med hållbar återställningsplanering av staden Jacmel på Haiti efter jordbävningen 2010. I staden Greensburg i Kansas arbetade han med en master plan, efter att staden drabbats av en förödande tornado och bestämde sig för att ”rebuild ’green” (Duggan, 2011). Hans nuvarande arbete består av att jobba för Make it Right Foundation, med återuppbyggnaden av nedre nionde stadsdistriktet i New Orleans, efter orkanen Katrinas framfart.

Författarens sammanfattning av svaren till enkätfråga 1:

De fem informanterna har väldigt olika mängd erfarenhet av arbete med återuppbyggnad av katastrofdrabbade områden.

Chris van der Zwet beskrev i sitt enkätsvar sina erfarenheter från återuppbyggnadsarbetet efter orkanen Katrina och poängterade den känsloladdade delen av arbetet. Zwet menade också att det troligtvis inte finns så mycket utrymme för en landskapsarkitekt i initialfasen av ett återuppbyggnadsarbete. Han uttrycker också sin syn på vikten av att omvärdera metoderna för bostadsbyggande i händelse av att ett område drabbas av en naturkatastrof och dra lärdomar av denna händelse. Dick Urban Vestbro berättade hur hans erfarenhet främst sträcker sig till teoretiska kunskaper, medan Neil Challenger räknade upp ett stort antal exempel på uppdrag där Challenger själv varit, och fortfarande är, inblandad i olika samarbeten för att diskutera och reagera på frågor gällande naturkatastrofer och planering. Carola Wingren anger kort att hon inte har någon erfarenhet från detta arbete medan Tim Duggan ger tre raka exempel på olika projekt där han jobbat med dessa frågor.

Fråga 2:

Vad ser du som en landskapsarkitekts potentiella roll i arbetet med återuppbyggnad av katastrofdrabbade områden? Utveckla gärna. (Till exempel i vilka faser av arbetet kan en landskapsarkitekt spela en viktig roll, eller i vilka delar av arbetet tror du att en landskapsarkitekt kan vara till mest nytta).

Frågan syftar till att få tillgång till informanternas personliga åsikter om vilka olika roller en landskapsarkitekt kan ha i denna typ av arbete. Den syftar även till att få dem att utveckla sina svar för att om möjligt få ta del av eventuella underliggande tankar om ämnet.

Chris van der Zwet (2011) börjar sitt enkätsvar med att ta exempel från återuppbyggnaden av New Orleans och menar att återuppbyggnaden och förbättrandet av stadens vattenhantering måste ses som en gemensam uppgift. Han menar i samma svar att denna uppgift bara kan uppnås genom ett brett samarbete mellan olika yrkeskåror samt i samarbete med politiker. Van der Zwet skriver ”The landscape architect has the ability to work with many parties and understand their language. He or she can bring together all those parties being able to come up with a concept on the bigger scale and actually visualize it.” (Zwet, 2011) och syftar här på hur landskapsarkitekten kan verka som länken mellan olika kompetenser, samla dessa kompetensers kunnande till ett koncept i en större skala och visualisera detsamma [författarens översättning]. Van der Zwet uttrycker även i sitt enkätsvar att landskapsarkitekten i senare skeden också kan arbeta med design i en mindre skala och då göra det utan att låta de konceptuella tankarna och behoven från den större skalan gå förlorade.

Dick Urban Vestbro (2011) menar i sitt enkätsvar att landskapsarkitekten kan ha nytta av sin, som han uttrycker det ”normala yrkeskunskap (planering, markanvändning, bedömning av egenskaper hos naturen, miljökonsekvensbeskrivning).” (Vestbro, 2011) Han tror dock inte att dessa vanliga yrkeskunskaper är det viktigaste i arbetet med återuppbyggnad efter en katastrof. Det viktigaste menar Vestbro är att sätta sig in i den speciella situationen i landet där katastrofen har skett. Han menar vidare i sitt enkätsvar att den viktigaste formen av kunskap för denna typ av arbete, ”speciell kunskap i socialantropologi och statskunskap (politik)” (Vestbro, 2011), inte ingår i den vanliga landskapsarkitektutbildningen.

Neil Challenger (2011), som är verksam i Nya Zeeland, tar i sitt enkätsvar fram exemplet med den senaste stora jordbävningen i staden Christchurch. Han beskriver hur denna jordbävning har påverkat Christchurch på väldigt många olika sätt. Bland annat genom att göra markområden oanvändbara för bostadsbyggande och kommersiellt byggande men också genom att bokstavligen talat ha flyttat lokala affärer och stadens infrastruktur, samt genom att förstöra viktiga samhällsfunktioner så som kyrkor. Challenger menar i samma enkätsvar att inom alla dessa områden har landskapsdesign en roll att spela i arbetet med att utveckla, som han själv uttrycker det ”... appropriate post-earthquake open space and urban form.” (Challenger, 2011) Han antyder att det finns många fler potentiella roller för en landskapsarkitekt. Men för Challenger själv tycks det uppenbart att fastighetsägarna är de som bestämmer vilka som får jobbet i en

återuppbyggnadssituation. Därigenom, menar han, går oftast jobben till vanliga arkitekter, eftersom fastighetsägarna först och främst vill ha sina byggnader återuppbyggda, detta med effekten att landskapet inte får spela den roll det kunde ha fått göra.

Carola Wingren (2011) menar i sitt enkätsvar att landskapsarkitekter inte kan agera självständigt inom återuppbyggnadsarbete. Hon anser att det behövs en mångfald av olika kompetenser som går utanför landskapsarkitektens kunnande och uttrycker detta som ”det behövs så mycket annan kompetens som teknisk, social, säkerhet osv.”(Wingren, 2011) Vidare betonar hon det hon anser vara landskapsarkitektens två främsta styrkor i sammanhanget ”1. Kunskaper om hur man bygger en stad dels planeringsmässigt och dels konstruktionsmässigt (gator och torg), 2. Kunskaper om hur man driver processer, organiserar och får människor att samarbeta kring olika frågor.” (Wingren, 2011)

Tim Duggan (2011) inleder sitt enkätsvar med att beskriva hur han tror att landskapsarkitekter har yrkesspecifika förmågor som kan ge fördelar för denna yrkesgrupp gentemot andra i ett återuppbyggnadsarbete ”I think Landscape Architects have the natural ability to collaborate and understand on a different level of systems design that is difficult for other in the disaster recovery realm.” (Duggan, 2011) Han menar vidare i sitt enkätsvar att förmågan att snabbt planera och genomföra utvecklingsstrategier som fokuserar på vatten, mat, husrum och energiförsörjning är grundläggande komponenter i landskapsarkitektur. Dessa komponenter utgör även de största behoven i planeringen av det första skedet av återuppbyggnadsplanering menar Duggan. Han berättar vidare i sitt enkätsvar att han alldeles nyligen, under sina resor till Haiti, har sett dessa problem med bristande koordination för alla invånare som plötsligt blev hemlösa efter en jordbävning.

Författarens sammanfattning av svaren till enkätfråga 2:

I enkätsvaren till denna delfråga beskriver informanterna flera olika personliga bilder av vilken roll en landskapsarkitekt kan ha i återuppbyggnadsarbetet av katastrofdrabbade områden.

Chris van der Zwet fortsätter i denna delfråga sitt exempel från New Orleans och påtalar vad han här anser vara landskapsarkitektens värdefulla kunskaper som att länka samman olika kompetenser och ta fram koncept för lösningar, samt att visualisera dem. Dick Urban Vestbro uttrycker hur han inte tror att den vanliga landskapsarkitektutbildningen förbereder studenten tillräckligt för återuppbyggnadsarbete. Han anser att man i denna typ av arbete behöver mer långtgående politiska kunskaper men tror ändå att man kan ha nytta av det han anser vara landskapsarkitektens normala yrkeskunskaper. Neil Challenger har ett Nya Zeeländskt perspektiv och berättar om nutida exempel på återuppbyggnadsproblem därifrån. Han menar att för landskapsarkitekten finns det en mångfald av olika roller att spela. Samtidigt menar Challenger att vanliga arkitekter oftare anlitas för denna typ av arbete och han poängterar vad detta kan ha för effekter. Carola Wingren uttrycker hur hon anser att en yrkesgrupp inte ensam kan agera inom återuppbyggnadsarbete. Hon betonar vikten av en mångfald av kompetenser samt beskriver det hon anser vara landskapsarkitektens två främsta styrkor i sammanhanget. Även Tim Duggan påtalar i sitt enkätsvar vad han anser vara landskapsarkitektens starkaste förmågor och vilka fördelar han tycker detta ger en landskapsarkitekt i återuppbyggnadsarbete.

Fråga 3:

Vad ser du som viktiga yrkeskunskaper hos någon som ska arbeta med återuppbyggnadsarbete av katastrofdrabbade områden? Utveckla gärna.

Denna fråga syftar till att låta informanterna utveckla svar gällande vilka yrkeskunskaper som kan vara viktiga i återuppbyggnadsarbete. Detta utan att i frågan specifikt syfta på landskapsarkitekter. Därigenom kan svaren jämföras med andra källors syn på vilka yrkeskunskaper landskapsarkitekter vanligen har och se om informanternas önskemål uppfylls.

Chris van der Zwet (2011) uttrycker i sitt enkätsvar vikten av att ha en förståelse för de så ofta svåra känslorna hos människor i området som blivit drabbade av en katastrof. Han betonar även betydelsen av att ha grundläggande kunskaper inom flera olika ämnen samt att sammanföra dessa ”You must have (basic) knowledge of water management, the soils, the landscape, urban planning and bring it together.” (Zwet, 2011) Zwet avslutar sitt enkätsvar med en uppmaning ”So be careful with your communication towards the inhabitants and the politicians, and offer them clear, understandable but still beautiful images.” (Zwet, 2011)

Dick Urban Vestbro (2011) påtalar i sitt enkätsvar vikten av att förstå de krafter som verkar på platsen för arbetet. Han påtalar i samma svar riskerna som finns för att hamna i sammanhang av korrruption eller orealistiska projekt. Ett sätt att förhålla sig till detta kan enligt honom vara att ”både vara flexibel och påstridig när det gäller den egna yrkeskunskapen.” (Vestbro, 2011) Han menar även att prioriteringsordningen för ett återuppbyggnadsarbete skiljer sig radikalt från en vanlig byggprocess och uttrycker detta som: ”Man måste tänka bort mycket av det man lärt sig tidigare och prioritera hårt (vägar istället för hus, vatten istället för dränering, plastfönster istället för glas).” (Vestbro, 2011)

Neil Challenger (2011) räknar i sitt enkätsvar upp en rad olika kunskaper som han anser viktiga för att arbeta med återuppbyggnadsarbete av katastrofdrabbade områden. Han framhäver följande kunskaper ”Design skills, empathetic skills, community engagement ability, ability to work in interdisciplinary teams, graphic and verbal communication skills, understanding of engineering issues.” (Challenger, 2011)

Carola Wingren (2011) ger i sitt enkätsvar exempel på viktiga yrkeskunskaper i form av fyra punkter, men ger här också ett extra svar som kommentar till alla frågorna. Wingren anser att processkunskap är en viktig del, att kunna driva och leda en process. Vidare anser hon att man måste ha ”Förståelse för komplexitet och föränderliga processer.” (Wingren, 2011) Till denna förståelse menar hon också att man måste lägga förståelsen för den specifika plats som blivit drabbad, och att utgå från just den platsens förutsättningar. Hon fortsätter med att skriva ”... varje situation har sin egen lösning och att det kanske krävs att vi just här måste arbeta med andra metoder eller material än de jag skulle valt i ett annat sammanhang.” (Wingren, 2011) Hon belyser vidare i sitt enkätsvar vikten av att ha kunskaper om hur olika faktorer inverkar på varandra och hänger samman och ger exemplet ”strukturer i relation till designfrågor” (Wingren, 2011). Vidare anser hon att kunskaper om material och konstruktion är av stor vikt.

I Wingrens extra kommentar till sina svar på enkätfrågorna uttrycker hon en känsla av att landskapsarkitekter ibland brister i sitt kunnande [författarens tolkning]. Hon skriver ” ... inte alla landskapsarkitekter har dessa förmågor, [Wingren syftar här till de förmågor och kunskaper som beskrivits i föregående stycke, författarens anmärkning] men det är förmågor som landskapsarkitekter helst bör ha.” (Wingren, 2011) Hon menar vidare i sitt enkätsvar att dagens utveckling verkar gå mot en separering av yrkeskåren, där endast vissa behärskar material och konstruktion.

Wingren uttrycker en tendens hon tycker sig se hos många yrkesgrupper, landskapsarkitekter inkluderade, att man inte ser sin brist på kompetens. Detta menar hon medför att man i alltför hög grad försöker lösa uppkomna problem inom ramen för sitt eget kompetensområde, när det kanske i själva verket är en komplex situation där flera olika kompetenser behövs. Hon sammanfattar sitt resonemang ”Men det är nog så att landskapsarkitekturen ofta bara är en liten kugge eller del i det stora hela.” (Wingren, 2011) Hon påtalar vidare vikten av samarbete mellan olika yrkesgrupper och skriver ”Utvecklat samarbete mellan olika kompetenser är en viktig åtgärd för att landskapsarkitektens kompetens och åtgärder inte ska bli alltför isolerade och till sist missriktade.” (Wingren, 2011)

Tim Duggan (2011) syftar till landskapsarkitekten när han i sitt enkätsvar uttrycker sina åsikter om vilka yrkeskunskaper man bör ha vid arbete med återuppbyggnad av katastrofdrabbade områden. Han anser att man bör vara intuitiv samtidigt som man är tålmodig, att man bör vara “proactive instead of reactive.” (Duggan, 2011) Vidare menar han att en viktig kunskap är förmågan att lyssna. Har man dessa egenskaper i sitt yrkesutövande, kommer man enligt Duggan att fatta sunda beslut som kommer att ha en positiv påverkan på sociala, ekonomiska och miljömässiga system. System som han menar måste vara i balans under hela återuppbyggnadsprocessen.

Duggan anser vidare att en viktig yrkeskunskap är att kunna förmedla betydelsen av att vara proaktiv istället för reaktiv till de övriga inblandade i återuppbyggnadsarbetet. Tim Duggan har en stark tilltro till betydelsen av landskapsarkitekter i denna typ av arbete och skriver ”Landscape Architect’s role in disaster stricken areas is vital for a sustainable recovery and I think global agencies like the United Nations are beginning to see the opportunities when LA’s [syft. landskapsarkitekter, författarens anmärkning] are brought into projects.” (Duggan, 2011)

Författarens sammanfattning av svaren till enkätfråga 3:

I svaren till enkätens tredje delfråga tolkar de flesta av informanterna enkätfrågan som att den syftar till att få en ännu mer utförlig bild av vilka yrkeskunskaper en landskapsarkitekt bör ha i arbetet med återuppbyggnad av katastrofdrabbade områden.

Chris van der Zwet betonar hur man i detta arbete måste ha en rad olika kunskaper inom flera områden och sammanföra dessa, men är samtidigt väldigt noggrann med att belysa vikten av en förståelse för de känslor som ofta uppkommer hos människor i ett område drabbat av en katastrof. På ett liknande sätt beskriver Dick Urban Vestbro att man som yrkesverksam måste

förstå hur maktbalansen på en plats förhåller sig, vilka krafter det är som styr. Han anser även att det ofta uppkommer situationer där man får prioritera hårt. Vestbro påtalar också vikten av att vara flexibel i denna typ av arbete, men att man samtidigt måste kunna stå på sig och tro på sina yrkeskunskaper. Neil Challenger nämner viktiga yrkeskunskaper som interdisciplinär samarbetsförmåga, förmåga att kommunicera både med ord och bilder, att ha förståelse för de rent tekniska frågorna och förutsättningarna, samt goda designkunskaper och att ha en empatisk förmåga. Även Carola Wingren uttrycker att hon anser det vara viktigt med god förståelse för den tekniska sidan som material- och konstruktionskunskaper. Likt Vestbro betonar också hon tydligt att prioriteringar i dessa sammanhang ibland får bestämma val av material och metoder.

Wingren anser det vara viktigt att ha förståelse för föränderliga processer och komplexitet samt att ha god processkunskap. Hon reflekterar även kort över vikten av att se sammanhang, exempelvis hur strukturer förhåller sig till designfrågor. Liknande Vestbros svar på enkätfråga två, påtalar även Wingren att inte alla landskapsarkitekter har de kunskaper som torde krävas för detta arbete. Hon blickar framåt och spår en eventuell separering av yrkeskåren där endast vissa behärskar material och konstruktion. Vidare påpekar hon att landskapsarkitekturen oftast bör ses som en del i en helhet och inte ta på sig att som ensam profession kunna lösa alla problem i en uppkommen situation.

Tim Duggans enkätsvar kan sammanfattas som att landskapsarkitekten behöver vara intuitiv och samtidigt tålmodig. Man behöver vara proaktiv istället för reaktiv, menar Duggan. Han poängterar vikten av att också vara en god lyssnare, och menar att med ovan nämnda kunskaper kommer man som yrkesutövare att ta sunda beslut som i sin tur ger en positiv påverkan. Duggans svar andas framtidstro för landskapsarkitekters plats inom återuppbyggnadsarbete och han tror att globala instanser, exempelvis FN, nu börjar se möjligheterna med landskapsarkitekter i och med att fler och fler landskapsarkitekter syns i just denna typ av arbete.

Del 3 - Diskussion kring landskapsarkitektens potentiella roll i återuppbyggnadsarbete

Författarens sammanfattande tolkning och diskussion, utifrån enkätsvar, litteratur och artiklar, kring vilken roll landskapsarkitekten kan ha i ett återuppbyggnadsarbete

När du som läsare har kommit så här långt i texten har du säkert själv fått en lång rad intryck från de olika enkätsvaren. Så nu är det dags att vi tar oss tillbaka till huvudfrågeställningen i uppsatsen: *Vilken roll kan en landskapsarkitekt ha i arbetet med återuppbyggnad av ett katastrofdrabbat område?*

I informanternas svar återfinns många synpunkter som går i linje med varandra, men också flera som går isär. För att tydligt sammanfatta dessa olika åsikter ställs de samman och diskuteras under olika ämnesrubriker. Ämnena har författaren funnit i enkätsvaren och de är ämnen där informanterna uttrycker liknande eller olika åsikter. Under varje rubrik ger författaren sin tolkning av informanternas svar.

Landskapsarkitektens bristande kunskaper

I ett par av de mottagna enkätsvaren står att läsa om de brister som informanterna anser att landskapsarkitekter har i sina yrkeskunskaper inför återuppbyggnadsarbete. Vestbro påpekar i sitt svar hur de enligt honom allra viktigaste kunskaperna, politiska kunskaper, inte finns med i landskapsarkitektutbildningen och att man som landskapsarkitekt därför inte kan anses fullt rustad att arbeta med detta. När man studerar ramschemat för landskapsarkitektutbildningen vid Alnarp (Ramschema Alnarp, 2011) respektive Ultuna (Ramschema Ultuna, 2011) finner man heller inte några kurser, varken bland de obligatoriska eller bland de valbara kurserna, som verkar fördjupa sig i politiska aspekter kopplade till landskapsarkitektur.

Wingren drar resonemanget lite längre när hon diskuterar tendensen att man inom många yrkesområden, landskapsarkitekter inkluderat, ofta inte ser sin brist på kompetens. Jag tycker att Wingren sätter fingret på en stor del av problematiken när hon säger ”Men det är nog så att landskapsarkitekturen ofta bara är en liten kugge eller del i det stora hela.” (Wingren, 2011) Kanske är det just insikter som denna, om allas vår egen litenhet i stora sammanhang som exempelvis återuppbyggnadsarbete, som måste till för att skapa ett effektivt samarbete som gynnar det drabbade området på bästa sätt?

Vestbro påtalar inte bara brister i landskapsarkitekters kunnande för denna typ av arbete, utan beskriver också hur man kan ha nytta av sin ”normala yrkeskunskap (planering, markanvändning, bedömning av egenskaper hos naturen, miljökonsekvensbeskrivning).” (Vestbro, 2011) Jag tycker det är intressant att dessa kunskaper som Vestbro anser att landskapsarkitekter har, i väldigt hög grad överensstämmer med Zwets svar till enkätens tredje fråga där Zwet beskriver önskvärda kunskaper som ”You must have (basic) knowledge of water management, the soils, the landscape, urban planning and bring it together.” (Zwet, 2011) Är det kanske så att jag som

blivande landskapsarkitekt ändå kommer att vara relativt väl rustad för denna typ av arbete?

Landskapsarkitekt i återuppbyggnadsarbete – men i vilken fas?

Flera av informanterna har berört frågan om i vilken fas av ett återuppbyggnadsarbete som landskapsarkitekten kan vara till störst nytta. Att informanterna i så hög grad berör denna fråga kan till viss del bero på att ämnet nämnts som exempel i enkätfråga två. Denna eventuella påverkan diskuteras närmare i den efterföljande metoddiskussionen.

I sitt svar till den första enkätfrågan berättar Zwet om exempel från återuppbyggnaden efter orkanen Katrina i New Orleans, där han inte tror att det fanns något utrymme för landskapsarkitekter i initialfasen av återuppbyggnadsarbetet eftersom fokus då låg mest på rent tekniska frågor. Intressant i denna uppfattning är att den går relativt tvärt emot Duggans syn gällande när i skedet en landskapsarkitekt kan göra nytta. Detta trots att de har en stark gemensam beröringspunkt i att båda ha arbetat med återuppbyggnad efter just orkanen Katrina i New Orleans. Duggan beskriver hur en landskapsarkitekts förmåga att snabbt planera och genomföra utvecklingsstrategier är sådant som utgör de största behoven i planeringen av det första skedet av en återuppbyggnad. Han exemplifierar detta med erfarenheter från Haiti där han med egna ögon sett problem som uppkommit till följd av bristande planering i dessa första skeden. Duggan verkar därmed tydligt argumentera för en inblandning av landskapsarkitekter redan från start.

Ändrade prioriteringsordningar och specifika situationer

I två av enkätsvaren betonas vikten av att inse att man inte kan prioritera på samma sätt som man är van vid i sitt vanliga yrkesutövande som landskapsarkitekt. Detta fenomen kanske inte uppfattas som särskilt förvånande, men poängteras ändå av Vestbro i kommentaren ”Man måste tänka bort mycket av det man lärt sig tidigare och prioritera hårt (vägar istället för hus, vatten istället för dränering, plastfönster istället för glas).” (Vestbro, 2011) Likaså belyser Wingren prioriteringsfrågan i sitt enkätsvar ”... varje situation har sin egen lösning och att det kanske krävs att vi just här måste arbeta med andra material än de jag skulle valt i ett annat sammanhang.” (Wingren, 2011) Personligen tolkar jag dessa kommentarer till att visa på vikten av att vara flexibel som yrkesutövare i återuppbyggnadsarbete. Förvisso är alla gestaltnings- och planeringssituationer unika, men min uppfattning är att just i återuppbyggnadsarbete efter en naturkatastrof kan man i ännu mindre utsträckning arbeta efter invanda mönster. Även Vestbro verkar stämma in i denna uppfattning när han menar att det viktigaste är att sätta sig in i den speciella situationen i landet där katastrofen har skett.

Landskapsarkitekten som organisatör

Den starkaste röda tråden genom enkätsvaren, som jag uppfattar det, är den som handlar om landskapsarkitektens organiserande förmåga. Det är här jag tycker mig se en gemensam linje och hållning bland de fem informanterna. Är det kanske här vi ska finna den tydligaste bilden av informanternas syn på *landskapsarkitektens potentiella roll i arbetet med återuppbyggnad av katastrofdrabbade områden?*

Vi börjar med exemplet ur Zwets svar till enkätens första fråga. Som tidigare citerats skriver han ”The landscape architect has the ability to work with many parties and understand their language. He or she can bring together all those parties ... ” (Zwet, 2011) Här uppfattar jag informantens svar som att han verkligen poängterar att denna sammanbringande förmåga, men också förmågan att förstå flera olika yrkesgruppers språk, är något som en landskapsarkitekt i allmänhet anses vara duktig på.

I Wingrens svar hittar jag ett citat vari hon betonar landskapsarkitektens två främsta styrkor. Den för det här ämnet aktuella styrkan lyder ” ... Kunskaper om hur man driver processer, organiserar och får människor att samarbeta kring olika frågor.” (Wingren, 2011) Jag anser det vara svårt att tolka hennes svar som annat än att hon verkligen vill framhäva landskapsarkitekten som just en länk mellan olika kompetenser, en organisatör som kan samla olika infallsvinklar och driva en återuppbyggnadsprocess framåt.

Som tidigare citerat under Duggans svar till enkätfråga tre menar han ”I think Landscape Architects have the natural ability to collaborate and understand on a different level of systems design that is difficult for other in the disaster recovery realm.” (Duggan, 2011) En del av min tolkning av Duggans svar är att han tydligt vill poängtera hur landskapsarkitekten har en, vad han menar, *naturlig förmåga* att samarbeta. Liknande denna kommentar kan ses Challengers synpunkter på vad som är viktiga yrkeskunskaper hos någon som ska arbeta med återuppbyggnadsarbete av katastrofdrabbade områden: ” ... ability to work in interdisciplinary teams, graphic and verbal communication skills ... ” (Challenger, 2011)

Sammantaget har alltså fyra av de fem informanterna tydligt poängterat landskapsarkitektens organiserande och kommunikativa förmågor. För mig personligen som studerande till landskapsarkitekt, och med snart tre års erfarenhet av detta, blir jag inte alls överraskad av kommentarerna gällande de kommunikativa förmågorna. Att visualisera och verbalisera sina idéer, för att förmedla dem på ett lättförståeligt sätt, har jag uppfattat som grundstommen i utbildningen så här långt. Även på Sveriges lantbruksuniversitets hemsida finner man denna uppfattning när man informerar om landskapsarkitektutbildningen. Där skriver man ”Landskapsarkitekten har en nyckelroll bland dem som arbetar med planering och utformning av den fysiska miljön vi lever i, framför allt genom en brett kunnande om människa och miljö och förmågan att se helheter och kommunicera idéer.” (Sveriges Lantbruksuniversitet, 2011)

Men det är inte med samma självklara övertygelse jag tar till mig informanternas syn på landskapsarkitekten som *organisatör*. Ingenstans finner jag information om att direkt kunskap kring

organisation skulle vara något som lärs ut inom utbildningarna. Kan det kanske vara så att denna kunskap är något som tillgodogörs i form av projektkurser där studenterna får strukturera sin egen tid och själva arbeta med hela processer? Förmågan att se helheter nämndes ju i föregående citat från SLUs hemsida, och kanske är också det en viktig kunskap som bidrar till en god organisationsförmåga?

Avslutande diskussion

Uppsatsens huvudfrågeställning - *Vilken roll kan en landskapsarkitekt ha i arbetet med återuppbyggnad av ett katastrofdrabbat område?* - kan inte ges ett enskilt svar. Det har blivit tydligt, även med det relativt låga antalet informanter, att landskapsarkitektens potentiella roll i återuppbyggnadsarbete kan bestå av en oerhörd mängd vitt skilda saker. Uppsatsen har på grund av detta faktum inte besvarat sin huvudfrågeställning, som är väldigt snävt ställd när den frågar *vilken* roll en landskapsarkitekt kan ha, men har istället gett en mängd uppslag på hur man som landskapsarkitekt kan verka inom fältet för återuppbyggnadsarbete.

I och med att uppsatsen har gett uppslag på möjliga arbetsområden har den, genom att förverkliga målet, också uppfyllt sitt syfte; *Att för både studenter och yrkesverksamma inom landskapsarkitektur ge en bild av några av de möjligheter som finns till att göra en insats i arbetet med återuppbyggnad av katastrofdrabbade områden.*

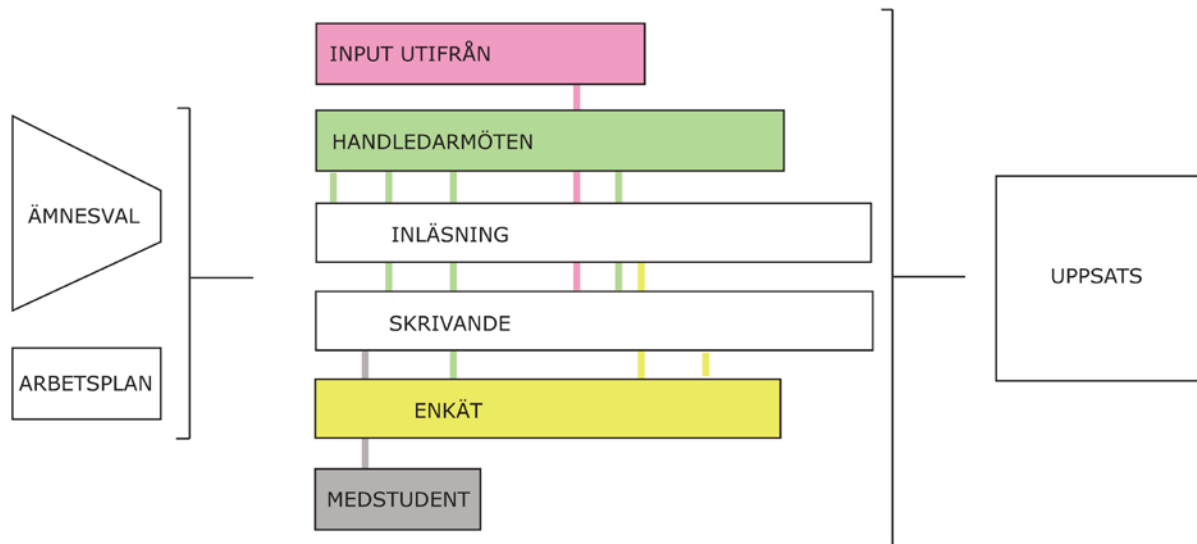
Hade uppsatsens huvudfrågeställning formulerats något annorlunda och mera öppet, exempelvis – *Vilka exempel kan man ge på hur en landskapsarkitekts roll kan te sig, i arbetet med återuppbyggnad av ett katastrofdrabbat område?* - så hade den givits möjlighet att innefatta fler synvinklar och huvudfrågeställningen hade därigenom varit besvarad inom ramen för denna uppsats.

Efter att ha skrivit den sammanfattande tolkningen och diskussionen tycker jag mig ha fått klarhet åtminstone i en sak – Att landskapsarkitekter definitivt har en roll att fylla i arbetet med återuppbyggnad av katastrofdrabbade områden. Kanske behövs kunskaper som går utöver vad programmet för landskapsarkitektur inom SLU kan ge, men med ett stort intresse och ett stort engagemang kan man utan tvekan ta plats inom ramarna för detta arbetsområde. Som landskapsarkitektstudent, med ett stort intresse för återuppbyggnadsfrågor, har jag en ganska uppenbar tilltro till vår yrkeskårs plats i detta arbete. Jag kan därför inte låta bli att avsluta denna uppsats med ett citat från Tim Duggan, landskapsarkitekt i New Orleans, som även han verkar dela min tilltro. Citatet har förekommit tidigare i texten och det andas framtidstro. Han skriver:

"Landscape Architect's role in disaster stricken areas is vital for a sustainable recovery and I think global agencies like the United Nations are beginning to see the opportunities when LA's are brought into projects." (Duggan, 2011)

Metoddiskussion

Som en inledning till metoddiskussionen väljer jag att visa en illustration över hur kronologin i min arbetsprocess med uppsatsen har sett ut.

Illustrationen ovan visar hur flera olika delar har utnyttjats, gett input, och sammanfogats för att i slutändan utgöra denna uppsats. (Illustration: Bromell, Larsola, 2011-05-12)

Huvudämnet för uppsatsen stod redan ganska tidigt klart, men under en initialfas smalnades ämnet av för att rymmas inom ramen för en kandidatuppsats. Arbetsplanen gjordes likaså upp i ett tidigt skede och har under skrivandets gång behållits relativt oförändrad.Handledarmöten har varit till stor hjälp under hela arbetets gång med kreativ feedback på mina ställda frågor gällande allt från inläsning till skrivande och utformning av min enkät. Input från mina närstående har också varit till stor hjälp när de välvilligt har hjälpt till med feedback på mina funderingar. Enkätsvaren från informanterna har i sig varit till, för mig förvånande, stor nytta. De har exempelvis innehållit information som fått mig att söka artiklar på håll jag tidigare inte känt till. De har självfallet också gett input till skrivandet då de utgör det huvudsakliga grundmaterialet för denna uppsats.

Enkät

Huvuddelen av materialet till denna uppsats har hämtats från olika personers svar på en enkät. Ordet *enkät* är på Nationalencyklopedins internetsida beskrivet som: ”enkä't (fr. *enquête* 'undersökning', 'vittnesförhör', ytterst till lat. *inqui'ro* 'undersöka', 'efterfråga'), *rundfråga*, journalistisk metod som innebär att en eller flera frågor, vanligen i ett dagsaktuellt ämne, ställs till ett antal personer, vilkas svar återges mer eller mindre fullständigt.” (Nationalencyklopedin, 2011) Valet att använda en enkät som metod för att samla information, framför att använda intervjun

som metod gjordes på följande grunder:

- Med tanke på den korta tid som fanns tillgänglig för uppsatsskrivandet torde intervjuförfarandet med tillhörande transkribering vara alltför tidsödande.
- Med tanke på svårigheterna att anordna intervjuer med personer spridda över olika världsdelar har enkäten klara fördelar.
- Med tanke på svårigheten att få flera intervjusituationer att bli helt likvärdiga, med hänsyn till ställda frågor, torde enkäten ha klara fördelar även här.

Trots enkätens fördelar gentemot intervjun finns även i denna informationshämtningsform klara svårigheter. ”En svårighet ligger i att formulera frågor och anvisningar på ett sådant sätt att man blir förstörd på samma sätt av alla de intervjuade.” (Wärneryd, 1986) Denna svårighet kan ha kommit till uttryck i uppsatsen, kanske främst på grund av att enkäten sänts ut på både engelska och svenska. Dessa svårigheter har i möjligaste mån försökt överbryggas, exempelvis genom att hålla frågorna korta och utgöras av ett enkelt språk. Detta speciellt med utgångspunkt i vad som står skrivet i boken *Measurement Errors in Surveys* på sid 35 ”... questions that are short, use simple language and avoid too many qualifying clauses or phrases will be easiest for respondents to comprehend.” (Biemer et al., 1991)

En av enkätens tre frågor har följts av exempel på möjliga *ingångar* till svar som informanten kan tänkas ge: *Vad ser du som en landskapsarkitekts potentiella roll i arbetet med återuppbyggnad av katastrofdrabbade områden? Utveckla gärna. (Till exempel i vilka faser av arbetet kan en landskapsarkitekt spela en viktig roll, eller i vilka delar av arbetet tror du att en landskapsarkitekt kan vara till mest nytta).* Detta för att få informanten att beakta fler aspekter än endast de hon/han först kommer att tänka på. Detta tillvägagångssätt torde till viss del kunna liknas vid att ge förkodade svarsalternativ till en fråga. En effekt av detta beskrivs i boken *Measurement Errors in Surveys* som ”pre-coded response alternatives may remind respondents of options that they may otherwise not consider.” (Biemer et al., 1991, sid 43) Samtidigt kan detta givande av exempel på *ingångar* ha gett en alltför stark antydning till informanterna om vad de förväntas inrikta sitt enkätsvar på. I något av enkätsvaren kan man tycka sig se sådana tendenser.

Enkätens tredje fråga: *Vad ser du som viktiga yrkeskunskaper hos någon som ska arbeta med återuppbyggnadsarbete av katastrofdrabbade områden? Utveckla gärna.* hade till syfte att få informanterna att utveckla sina synpunkter på vad viktiga yrkeskunskaper skulle kunna vara, oavsett om man är landskapsarkitekt eller ej. Denna fråga verkar ha tolkats som att den främst rörde landskapsarkitektens yrkeskunskaper och borde ha formulerats annorlunda för att bättre uppfylla sitt syfte. Trots detta har väldigt intressanta kommentarer framkommit bland informanternas svar och dessa svar har i stor grad bidragit till uppsatsens innehåll.

Att välja ut personer som svarat på enkäten

En stor del av arbetet inför skrivandet av uppsatsen har utgjorts av att aktivt söka upp och hitta relevanta personer för att skicka enkäten till. Detta är ett exempel på kvalitativ forskning enligt Creswell som på sidan 178 i boken *Research Design* skriver: "The idea behind qualitative research is to purposefully select participants [...] that will best help the researcher understand the problem or the research question." (2009)

Hur urvalet har gått till har i korthet beskrivits i inledningen till *Del 1- Introduktion till deltagande personer och deras arbete* på sidan 12 i denna uppsats. Vilka personer som valts ut har i oerhört stor omfattning format resultatet av uppsatsen och det är ett faktum som inte nog kan förtydligas. Som exempel kan ges att alla de utvalda personerna har en bakgrund inom arkitektur samt att fyra av de fem informanterna är landskapsarkitekter. Detta har med stor sannolikhet inverkat på svaren de gett. Det kan exempelvis tänkas att landskapsarkitekter skulle vara mer benägna att se positivt på yrkeskårens inblandning i återuppbyggnadsarbete då man som landskapsarkitekt ofta ser sig på sig själv som någon som har som uppgift att göra världen bättre (Paget, 2008, sid. 180).

Fler personer än de som har svarat på enkäten har blivit tillfrågade om de önskat medverka. Inom vissa organisationer, exempelvis Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap (MSB), har jag inte lyckats bli slussad till någon person som ansett sig tillräckligt insatt för att kunna svara på enkätfrågorna. Några personer har jag, efter otaliga försök, tyvärr ändå inte lyckats komma i kontakt med, som exempel kan nämnas Lars Reuterswärd (UN Habitat) samt Anurada Mathur (Penn University). Som nämnts i stycket ovan hade uppsatsens innehåll med största sannolikhet förändrats om jag hade lyckats komma i kontakt med även dessa personer och organisationer. Ingen person jag lyckats etablera kontakt med har tackat nej till att medverka.

I efterhand kan jag ångra att jag inte kontaktat Styrelsen för Internationellt Utvecklingssamarbete (SIDA). Man kan anta att de skulle ha kunnat bidra med en hel del värdefulla åsikter, men dessvärre kom jag inte till denna insikt förrän allt för sent i skrivandet av denna uppsats.

Elektroniska källor:

Elektroniska källor har använts i stor utsträckning vid skrivandet av denna uppsats. Det skulle kunna uppfattas som ett problem att referera till något som kan ändras så snabbt. För uppsatsens skull bör detta inte ha inneburit några problem då de elektroniska källor som använts, källkritiskt har granskats av författaren och har ansetts vara väldigt trovärdiga. I ett fall har Wikipedia använts som källa och i detta specifika fall har det rört sig om ett ämne som kan förutsättas vara så pass hårt granskat av stora mängder människor att använd fakta inte ska kunna innehålla några felaktigheter.

Övriga brister i metoden:

Som tidigare redovisats i uppsatsens avslutande diskussion har inte den ställda huvudfrågan kunnat besvaras. En alternativ väg för att få svar på denna fråga kunde eventuellt ha varit att förändra metoden. Exempelvis skulle författaren kunnat dra ner antalet enkätfrågor till att endast omfatta huvudfrågan, och ställa denna fråga till fler personer.

Ett annat problem i metoden som bör uppmärksammas är eventuella språkförbistringar. Även om författaren anser sig ha goda kunskaper i engelska så kan det faktum att hans modersmål är svenska, ha medfört att en icke svensktalande persons enkätsvar syftat i en något annan riktning än vad författaren uppfattat. Detta problem har i möjligaste mån försökt undanröjas genom att använda direkta citat där eventuella tveksamheter funnits, detta så att läsaren själv fått möjlighet att bilda sin egen uppfattning.

Ytterligare ett problem som bör nämnas är att de tillfrågade personerna kan ha olika bilder av vad en landskapsarkitekt är. Även om begreppen *landskapsarkitekt*/*landscape architect* är väl inarbetade yrkesbegrepp i alla informanternas hemländer så bör man vara medveten om att olika uppfattningar om begreppens betydelse kan förekomma. Kanske kan den eventuella begreppsförvirringen utgöra ett ännu större problem för den av informanterna som inte själv är landskapsarkitekt, utan arkitekt.

Tidigare och framtida forskning

Tidigare forskning gällande landskapsarkitektens yrkesroll går att finna. Som nutida exempel kan ges Susan Pagets doktorsavhandling *Aspekter på landskapsarkitektens yrkesroll – med utgångspunkt i skolgårdsutveckling* från 2008. Däremot har jag inte funnit någon tidigare forskning inom området för det specifika ämnet *landskapsarkitektens potentiella roll i återuppbyggnadsarbete av katastrofdrabbade områden*.

Därmed känns det extra intressant att reflektera över vad eventuella framtida forskningsfrågor inom detta ämne skulle kunna vara och vilka riktningar de skulle kunna ta. Kanske skulle jag eller någon annan student kunna ta ämnet vidare och använda denna uppsats som ett avstamp inför ett examensarbete. Som ansats till nya forskningsfrågor ser jag till exempel följande:

- Att välja ut en specifik händelse (naturkatastrof), studera denna ingående och se vilka roller landskapsarkitekter spelat i just det återuppbyggnadsarbetet.
- Att problematisera förhållandet mellan landskapsarkitektens syn på sin egen yrkesroll, i förhållande till hur andra kompetenser som har varit inblandade i återuppbyggnadsarbete ser på densamma. Kanske vore det även här fördelaktigt att utgå från en specifik händelse.
- Lämplig för *kandidatuppsats* vore kanske frågan som nämnts tidigare under avslutande diskussion: Att ställa denna uppsats huvudfrågeställning till ännu fler informanter inom

olika yrkeskategorier. På så vis skulle man kanske få en ännu bredare bild av landskapsarkitektens potentiella roll i återuppbyggnadsarbete.

Det känns också väldigt intressant att reflektera över hur uppsatsens resultat och slutsatser skulle kunna användas i ett större sammanhang. Min personliga tolkning av resultatet innefattar, som nämnts i den sammanfattande diskussionen i del 3, att flera av informanterna anser att landskapsarkitektutbildningen inte fullständigt ger de kunskaper som krävs vid återuppbyggnadsarbete. Skulle det kanske därför vara relevant att diskutera upplägg av en ny kurs på mastersnivå inom landskapsarkitektutbildningen? En kurs som skulle kunna innefatta moment man kan ha nytta av i återuppbyggnadsarbete. Med denna tanke skulle uppsatsen kunna användas som ett diskussionsunderlag inför en uppstart av arbetet med att sätta samman en sådan kurs. Kanske skulle man också kunna ha nytta av de enkätsvar som informanterna givit för att ge uppslag till vilka moment som bör ingå.

Referenser

Elektroniska källor

ASF, (2010a). *Architecture sans frontières International*. Hemsida. [online] Tillgänglig: <http://www.asfint.org/-Liste-of-members-.html>, [2011-04-12]

ASF, (2010b). *Architecture sans frontières International*. Hemsida. [online] Tillgänglig: <http://www.asfint.org/-The-Charter-.html>, [2011-04-12]

ASF – Sweden, (2011). *Arkitekter utan gränser*. Hemsida. [online] Tillgänglig: <http://www.arkitekterutangranser.se/vilka.aspx>, [2011-04-12]

Dagens Nyheter, (2007). *Dagens Nyheter – Världen*. Senast ändrad 2007-12-13, 10:09. Hemsida. [online] Tillgänglig: <http://www.dn.se/nyheter/varlden/naturkatastroferna-slar-rekord>, [2011-04-28]

DSLA, (2011). *DS landschapsarchitecten*. Hemsida. [online] Tillgänglig: <http://www.dsla.nl/bureau.html>, [2011-04-25]

Dutch Dialogues, (2011). *Dutch Dialogues*. Hemsida. [online] Tillgänglig: <http://dutchdialogues.com/about/>, [2011-04-25]

Gunne, N., (2005, sid 29). *Arkitekten, December 2005* [Elektronisk], [online] Tillgänglig: <http://www.arkitekt.se/arkitekten/0512/f2218>, [2011-04-29]

IFLA, (2010, sid 6). *Newsletter IFLA – Remediation and new beginnings*. [Elektronisk], [online] Tillgänglig: http://www.iflaonline.org/administrator/components/com_tevent/files/101/ifla_news_8_nov_2010.pdf, [2011-04-28]

KTH, (2011). *Curriculum Vitae for Dick Urban Vestbro*, Kungliga Tekniska Högskolan. Hemsida. [online] Tillgänglig: <http://www.infra.kth.se/bba/CV/dickcv.htm>, [2011-05-12]

Lincoln University, (2009). *Lincoln University Staff Profile*. Senast ändrad 2009-09-30. Hemsida. [online] Tillgänglig: <http://www.lincoln.ac.nz/staff-profile?staffId=Neil.Challenger>, [2011-04-28]

Make it Right Foundation, (2009a). *Make it Right Foundation*. Hemsida. [online] Tillgänglig: http://www.makeitrightnola.org/index.php/about/detail/our_history/, [2011-04-25]

Make it Right Foundation, (2009b). *Make it Right Foundation*. Hemsida. [online] Tillgänglig: <http://www.makeitrightnola.org/index.php/about/bio/duggan/>, [2011-04-25]

Nationalencyklopedin, (2011). Sökord: *Enkät*. Hemsida. [online] Tillgänglig: <http://www.ne.se/lang/enkät/162880>, [2011-05-02]

Nilsson, B., (2005, sid 7). *Miljö och fiskenäring efter flodvågen – vad görs för att skapa en hållbar återuppbyggnad?*, Kungl. skogs- och lantbruksakademiens tidskrift Nr 6, 2005 [Elektronisk], [online] Tillgänglig: <http://www.ksla.se/wp-content/uploads/2010/12/KSLAT-2005-6-Miljö-och-fiskenäring-efter-flodvågen.pdf>, [2011-04-29]

Paget, S., (2008, sid 185). *Aspekter på landskapsarkitektens yrkesroll – med utgångspunkt i skolgårdsutveckling*, Doctoral thesis, Swedish University of Agricultural Sciences, 2008 [Elektronisk], [online] Tillgänglig: http://diss-epsilon.slu.se:8080/archive/00001812/01/Avhandling_nr_66.2008_tryckfil.pdf, [2011-05-11]

Ramschema Landskapsarkitektprogrammet Alnarp, (2011). *Ramschema*, Sveriges Lantbruksuniversitet. Hemsida. [online] Tillgänglig: <http://www.slu.se/sv/utbildning/grundniva/landskapsarkitekt-alnarp/utbildningen/ramschema/>, [2011-05-11]

Ramschema Landskapsarkitektprogrammet Ultuna, (2011). *Ramschema*, Sveriges Lantbruksuniversitet. Hemsida. [online] Tillgänglig: <http://www.slu.se/sv/utbildning/grundniva/landskapsarkitekt-ultuna/utbildningen/ramschema/>, [2011-05-11]

Sveriges Lantbruksuniversitet, (2010). *Medarbetare område landskapsarkitektur*, Fakulteten för Landskapsplanering, Trädgårds- och jordbruksvetenskap. Senast ändrad 2010-05-12. Hemsida. [online] Tillgänglig: http://www.lti.slu.se/lar/wingren_carola.html, [2011-05-29]

Sveriges Lantbruksuniversitet, (2011). *Landskapsarkitekt – Alnarp, 300 hp*, Sveriges Lantbruksuniversitet. Hemsida. [online] Tillgänglig: <http://www.slu.se/sv/utbildning/grundniva/landskapsarkitekt-alnarp/>, [2011-05-11]

Toppe J., Pieri V., (2010, sid 22). *Sustainable Rebirth of Haiti Charrette Report* [Elektronisk], [online] Tillgänglig: <http://www.sustainabletampabay.org/Resources/Documents/FL-CAR.Haiti-Charrette-Report.pdf>, [2011-04-25]

Wikipedia, (2011). *Wikipedia – 2010 Haiti earthquake*. Senast ändrad 2011-04-21, 22:39. Hemsida. [online] Tillgänglig: http://en.wikipedia.org/wiki/2010_Haiti_earthquake, [2011-04-25, 14:22]

E-post / Enkät svar

Challenger, Neil, (2011) (Neil.Challenger@lincoln.ac.nz), 2011-04-29, RE: Neil Challenger / rebuilding disasterstruck areas. E-post till Larsola Bromell (labr0001@stud.slu.se)

Duggan, Tim, (2011) (tduggan@makeitrightnola.org), 2011-05-02, RE: Tim Duggan; The potential role of the landscape architect in the work with rebuilding hazard struck areas. E-post till Larsola Bromell (larsbromell@gmail.com)

Vestbro, Dick Urban, (2011) (dickurba@gmail.com), 2011-04-27, Frågor från Larsola Bromell. E-post till Larsola Bromell (labr0001@stud.slu.se)

Wingren, Carola, (2011) (Carola.Wingren@slu.se), 2011-04-29, *SV: Landskapsarkitektens potentiella roll i arbetet med återuppbyggnad av katastrofdrabbade områden*. E-post till Larsola Bromell (labr0001@stud.slu.se)

Zwet, Chris van der, (2011) (chrisvanderzwet@dsla.nl), 2011-04-20, *Re: SV: att: chris van der zwet / rebuilding hazardstruck areas*. E-post till Larsola Bromell (labr0001@stud.slu.se)

Tryckta källor

Biemer et al., (1991). *Measurement Errors in Surveys*. New Jersey : Wiley Interscience. ISBN: 0-471-69280-8

Creswell, J., (2009). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. 3rd ed. London : SAGE Publications Ltd. ISBN: 978-1-4129-6556-9

Petersson, A. och Wingren, C., (2011) 'Designing a memorial place: Continuing care, passage landscapes and future memories', *Mortality*, 16: 1, 54 — 69

Wärneryd, B., (1986). *Att fråga : om frågekonstruktion vid intervjuundersökningar och postenkäter*. 4., omarbetade uppl. Stockholm : Statistiska centralbyrån. ISBN: 91-618-0154-2

Figurer

Bromell, L., (2011-05-12). *Illustration över kronologin i min arbetsprocess*.